

Læknastriðið 1953-56

Vísindavøka á ferð

Fyrilestur á Tvøroyri 17. september 2019

Hans Andrias Sølvará, ph.d, lektari í søgu á Sögu og samfelagsdeildini,
Fróðskaparsetur Føroya

FRÓÐSKAPARSETUR
FØROYA

Klaksvík í 1950-unum

Sjúkrahús í 1898 – lokalt bygt og ríkið – økislæknaskipan til 1953

Búðu uml. 700 fólk í 1900 – í 1955 búðu umleið 3.500 í Klaksvík (6.500 í Havn)

Nýtt sjúkrahús í 1929 – stuðul frá ríkinum

Nýggj sjúkrahúslóg í 1939:

Ríkið og landið yvirtóku sjúkrahúsini, sum hvørt skuldi vera stjórnað av einum sjúkrahússtýrið, í 1952 sett saman soleiðis:

Ríkið valdi tvey umboð (ríkisumboðið og landslæknan)

Landsstýrið valdi trý (P. M. Dam, R. Joensen og T. Samuelsen)

Fólkaatkvøða í 1946 (meiriluti fyri loysing í Klaksvík) og heimastýrslóg í 1948

Læknarnir komu og fóru av sjúkrahúsinum í Klaksvík í 1949-1951

Borgarlig samgonga undir leiðslu av Sambandsflokkinum (1950-1958)

Rykki gingu um, at ætlanin var at niðurleggja sjúkrahúsið – konspiratióinir

Kjølbroyfirøkan var nærur altavgerandi fyri lívið í Klaksvík

Olaf Halvorsen (1913-93)

Læknaprógv veturin 1938-39

Turnus í Sønderborg 1939-40

Vikarur fyri Frits Clausen 1939-40

Limur í D.N.S.A.P 8/7-38-6/1-41

Sjálvboðin í Waffen SS 12/5-42

Fór úr Danmark til Svøríki í 1947

Stevndur inn fyri gerðarættardómstólin hjá danska læknafelagnum 4. mars 1948, har kravt varð, at hann skuldi missa limaskapin

Hjálparlækni á Dronning Alexandrines Hospital í Havn apríl 1948

Dómur fall í gerðarættinum 29. januar 1949

Fyribilssettur sjúkrahúslækni í Klaksvík 1. juli 1951

Dómurin 29. januar 1949

Sammenfattende må overvoldgiftsretten alvorligt misbillige læge *Halvorsens* forhold i national henseende, idet han har været medlem af D.N.S.A.P. og meldt sig til tysk fronttjeneste uden dog at komme med.

Sagens omkostninger udredes af læge *Halvorsen*.

Thi bestemmes:

Der tildeles læge *Laurits Olaf Mischa Korsgaard Halvorsen* en alvorlig misbilligelse af hans forhold i national henseende under besættelsen.

Sagens omkostninger kr. 601,50 udredes af læge *Halvorsen*.

K. Søndergaard.

T. Geill.

E. Geert-Jørgensen.

Aage Th. B. Jacobsen.

H. Stamer.

Trupulleikin í Klaksvík

Halvorsen fekk 3. desember í 1951 at vita, at hann:

- 1) kundi fáa viðurskiftini við læknafelagið í rættlag við at gjalda tær kr. 601,50
- 2) ikki kundi senda rokningar til sjúkrakassarnar, fyrr enn hann hevði fingið viðurskiftini við læknafelagið í rættlag
- 3) ikki kundi fáa fast starv, fyrr enn hann hevði avgreitt viðurskiftini við læknafelagið

Trupulleikarnir

- 1) Sáttmálin millum Den almindelige danskelægeforening og Centralforeningen for sygekasser i Danmark
- 2) At Halvorsen bæði virkaði sum sjúkrahúslækni og praktiseraði sum kommunulækni og sendi rokningar til sjúkrakassan – kommunulæknin, Marner Simonsen, rýmdi 20. mai 1953 orsakað av samstarvstrupulleikum
- 3) Ikki vildi gjalda sakarmálskostnaðin – uttan so at hann fyrst fekk tryggjað, at hann fekk starvið

Læknasetanin

Søkt varð eftir lækna í 1952 at seta 1. januar 1953:

Fýra umsøkjjarar vóru til starvið - § 14 nevnd

Sjúkrahússtýrið hevði fund 16. desember (R. Joensen og P. M. Dam høvdu givið avboð)

Settu Eivind Rubek Nielsen, tó ikki fyrr enn frá 1. apríl 1953 - hann var svágur Evald Kjølbro

Adressan

Norðoyingar fóru 31. desember 1952 at savna undirskriftir til frama fyri Halvorsen (Fischer Heinesen)

Fiskimannaverkfall var frá 8. januar til 19. apríl 1953

Sendu undirskriftirnar til sjúkrahússtýrið 14. januar 1953 – umleið 70 % av vaksna fólkinum skrivaði undir adressuna – heitini 95-arar og 5-arar verða brúkt

Norðoyingar søgdu læknasetanina vera ólógliga – tað var einans sett eitt sjúkrahússtýri fyri øll sjúkrahúsini

Fólkatal og undirskriftir

	Fólkatal 27.2.54:	Undirskriftir 14.1.53:
Fugloy	197	53
Svínoy	182	107
Viðareiði	239	93
Hvannasund	273	99
Klaksvík	3335	1545
Kunoy	181	69
Mikladalur	127	61
Húsar	162	83
Leirvík	591	225
Tilsamans	5287	2335

Stríðið harðnar

Í løgtinginum 10. mars 1953 segði Fischer Heinesen:

“Vi er blevet nødt til i dette arbejde at lægge en dæmper på folk, thi der er ældre mænd, der har sagt, at hvis det bliver gennemført, som sygehusstyrelsen agter at gennemføre, så tager vi til våben ... De mænd, som vi har arbejdet nærmere sammen med, ved, at hvis det kommer så langt, skal I ikke regne med mig...”

29. mars: Ríkisumboðið (Vagn-Hansen), landslæknin (H. D. Joensen), sjúkrahússtjórin (J. Djurhuus) sleppa ikki í land í Klaksvík – fólk standa á varðhaldi í býnum

1. apríl: Rubek Nielsen sleppur ikki í land í Klaksvík

Semingsroyndir

Fleiri miseydnaðar semingsroyndir gjørdar í 1953-54

Semja varð gjørd millum landsstýrið og adressufólk um at loysa sjúkrahússtarvið frá sjúkrakassapraksisini, men klaksvíkingar feldu uppskotið 21. juli 1953 – sambært m.a. landsstýrinum “*på Halvorsens foranledning*”

Læknafelagið segði 27. juli 1953 at tað ikki vildi góðtaka eina loysn, har Halvorsen var verandi í Klaksvík – fóru at blokera og siga upp

Landsstýrið helt málið vera eitt danskt mál, meðan danska stjórnin helt málið vera eitt lokalt føroyskt mál um eina læknastan

Danska stjórnin vildi tó leggja seg út í málið, um ein formlig áheitan kom frá landsstýrinum – val í Føroyum í 1954

Fogedforretningen

Í apríl 1955, tá ólóglig viðurskipti høvdu verið í Klaksvík í meira enn tvey ár, varð farið til verka:

Tann 21. apríl fara sorinskrivarin, ríkisumboðsmaðurin, politiovastin, landsstýrismaðurin og tveir læknar - annar var Pauli Dahl - eftir áheitan frá landsstýrinum til Klaksvíkar at seta Halvorsen út av sjúkrahúsinum – royndin miseydnaðist – fólk flýggja úr Klaksvík

Landsstýrið sendir boð eftir politihjálpi í Danmark, og Parkeston kemur til Føroya við 130 politistum

Vágin í Klaksvík sperrað – fólk við byrsum á varðhaldi

Viggo Kampmann kemur til Føroya og fær semju í lag

Semja Kampmanns 9. mai

- 1) Halvorsen skuldi av sjúkrahúsinum í Klaksvík
- 2) Jordal og Jarnum fyribilsettir læknaar í ½ ár – til 1. oktober 1955
- 3) Landsstýrið skuldi samráðast við Rubek Nielsen um at fáa hann at siga lækna-starvið í Klaksvík frá sær
- 4) Sjúkrahússtarvið skuldi lýsast leyst av nýggjum og Halvorsen skuldi royna fáa síni viðurskifti við lækna-felagið í rættlag
- 5) Landsstýrið skuldi fáa í lag at broyta ásetingarnar fyri sjúkrahússtýrini – ríkið tvey umboð og trý lokal umboð
- 6) Viðurskiftini kring læknastríðið skuldu kannast við altiti at einum møguligum rættarligum eftirspælið

Eftir semjuna

Parkeston fór úr Føroyum 12. mai

Halvorsen fór úr Klaksvík 14. mai

Nýtt lokalt sjúkrahússtýri valt í august 1955:

Niels Elkjær-Hansen, Hanus D. Joensen, Fischer Heinesen, Robert Joensen og Obert Eliassen

Rubek Nielsen segði ikki starvið í Klaksvík frá sær (læknafelagið lá í buktini), og Halvorsen gjørdi einki fyri at fáa síni viðurskifti við læknafelagið í rættlag

Eftir freistina í semjuni

Sjúkrahússtýrið hevði fund í Klaksvík 27. september fyri at seta avloysarar fyri Jordal og Jarnum:

Samdust at enda um at seta Knud Seedorf og Einer Lund - til endalig loysn varð funnin

Avbygdagestirnir í Klaksvík vórðu hildnir gíslar á politistøðini alla silvurbrúdleypsnaftina hjá H. C. Hansen á Nimb í Keypmannahavn

Skipið Rolf Krake á Klaksvík 1. oktober við 132 marinarum og 32 politistum og hundum

Bardagar, herverk og bumbuspreingingar í Klaksvík

Eftirspæl

Føroya rættur feldi 15. november 1955 dóm yvir 31 persónar

Eystari landsrættur feldi 24. mars 1956 dóm, har fleiri fingulíni dóm og onkur varð fríkendur

Halvorsen, sum landsstýrið helt var tann veruligi bakmaðurin, varð ongantíð skuldsettur og kom ongantíð aftur til Klaksvíkar

Seedorf og Lund vórðu settir sum lækna í Klaksvík 9. mai 1956 – Halvorsen var ikki millum umsøkjararnar til störvini

Rubek Nielsen fekk starv sum lækni á Tvøroyri

Niðurstøða

Hví gjørdist læknasetanin til læknastríð:

Miðsavning av myndugleika og valdi í Havn

Sosial og vinnulig viðurskifti í Klaksvík

Politisk (mis)nýtsla av støðuni

Stívrendir persónar og felagsskapir

Politiskt vakum í viðurskiftunum
millum Danmark og Føroyar:

Meðan føroyskir myndugleikar ikki megnaðu at loysa
stríðið, so vildu danskir myndugleikar helst ikki leggja
seg út í stríðið

Tey flestu gjørdust helst taparar í stríðnum, men klaksvíkingar
fingu egna sjúkrahúsleiðslu og tann sigurin skuldi ein
suðuroyingur til fyri at taka frá teimum aftur í 2018 ☺

Takk fyri

FRÓÐSKAPARSETUR
FØROYA